

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.091.4Ющук(477)(045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13713655>

Іван Ющук: озброєний любов'ю до України

Кузьменко Надія Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033 ORSID: <https://orcid.org/0009-0008-8457-0292>

Прийнято: 19.08.2024 | Опубліковано: 29.08.2024

***Анотація.** У статті наголошено на важливості звернення до духовного спадку педагогів і просвітників задля пошуку ефективних стратегій виховання людини нової генерації. У контексті цього актуального питання досліджено й охарактеризовано погляди видатного мовознавця, літературознавця, перекладача творів сербських, хорватських, лужицьких і словенських письменників, професора, автора понад тридцяти підручників і тридцяти навчальних посібників з української мови І. П. Ющука щодо ролі української мови в розбудові нашої держави. На основі висвітлення його поглядів сформульовано рекомендації, що дадуть змогу зміцнити статус державної мови в українському суспільстві. Підкреслено, що дослідження проведено на основі матеріалів інтерв'ю та онлайн-публікацій І. Ющука. Зазначено, що рекомендації сформульовано на основі особистих роздумів педагога.*

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Наголошено що мова – це не просто засіб спілкування, а й важливий інструмент у формуванні національної ідентичності, захисті держави та забезпеченні її неподільності.

Висвітлено поняття націоналізму та шовінізму, зазначено, що це терміни з абсолютно різним значенням. Указано на причини маргіналізації української мови. Наголошено на важливості реалізації єдиного мовного режиму в школах і створенні умов, які сприяли б утвердженню української мови в усіх сферах суспільного життя. Підкреслено, що неправомірне використання російської мови в закладах освіти – це злочин і диверсія проти народу України. Зазначено, що виховання молодого покоління має здійснюватися крізь призму гордості за свою країну та її мову. Зосереджено увагу на доцільності зміни негативної конотації термінів «націоналізм», «націоналіст» через їхню сутність і популяризацію їхнього розуміння в суспільстві.

Чітко окреслено роль преси в мовному вихованні. Висвітлено шляхи збалансування мовної освіти національних меншин в Україні. Зосереджено увагу на важливості чіткого дотримання міжнародного паритету, який передбачає рівні права і можливості щодо використання своєї мови. Наголошено, що такий паритет часто порушується, і, як наслідок, з'являється негативний вплив на розвиток національних спільнот і їхні права.

Ключові слова: державна мова, мовна політика, статус української мови, нація, націоналізм, колонізатор, окупант.

Ivan Yushchuk: Armed with Love for Ukraine

Nadiia Mykhailivna Kuzmenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy,
Taras Shevchenko National University in Kyiv, 60 Volodymyrska St., Kyiv, Ukraine,
01033 ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8457-0292>

Abstract. *The article emphasizes the importance of turning to the spiritual heritage of teachers and educators in order to find effective strategies for educating a new generation of people. In the context of this topical issue, the views of the outstanding linguist, literary critic, translator of the works of Serbian, Croatian, Lusatian and Slovenian writers, professor, author of more than thirty textbooks and thirty teaching aids on the Ukrainian language I.P. Yushchuk regarding the role of the Ukrainian language in the development of our state Based on the coverage of his views, recommendations were formulated that will make it possible to strengthen the status of the state language in Ukrainian society. It is emphasized that the research was conducted on the basis of interview materials and online publications of I. Yushchuk. It is noted that the recommendations are formulated on the basis of the teacher's personal thoughts.*

It was emphasized that language is not just a means of communication, but also an important tool in forming national identity, protecting the state and ensuring its indivisibility.

The concept of nationalism and chauvinism is highlighted, it is stated that these are terms with completely different meanings. The reasons for the marginalization of the Ukrainian language are indicated. The importance of implementing a unified language regime in schools and creating conditions that would promote the establishment of the Ukrainian language in all spheres of public life was emphasized. It is emphasized that improper use of the russian language in educational institutions is a crime and sabotage against the people of Ukraine. It is noted that the education

of the younger generation should be carried out through the prism of pride for one's country and its language. Attention is focused on the expediency of changing the negative connotation of the terms "nationalism", "nationalist" due to their essence and popularization of their understanding in society.

The role of the press in language education is clearly outlined. Ways of balancing language education of national minorities in Ukraine are highlighted. Attention is focused on the importance of clearly observing international parity, which provides for equal rights and opportunities to use one's language. It is emphasized that such parity is often violated, and as a result, there is a negative impact on the development of national communities and their rights.

Keywords: *state language, language policy, status of the Ukrainian language, nation, nationalism, colonizer, occupier.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями (Вступ).

Війна в Україні значно підсилила усвідомлення значущості мови як фундаментального елементу національної ідентичності та згуртованості суспільства. Саме війна й дії ворога свідчать, що мова є першорядним інструментом зміцнення державності, вона відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості держави перед зовнішніми викликами. Українці усвідомлюють не лише символічне, а й практичне значення мови для розвитку суспільства. Українська мова – це кордон, який гарантує національну безпеку та збереження культурної ідентичності.

Цілком обгрунтовано, що сьогодні спостерігаємо потребу в нових підходах до формування мовної політики, навчання та виховання. Зростає інтерес до вивчення досвіду й напрацювань сучасних українських педагогів. Він стає підґрунтям для адаптації освіти до сучасних викликів, як-от:

провадження мовної політики в Україні, виховання українця-патріота. Яскравим прикладом людини, яка впродовж усього життя була вірною Україні та її народові, вважаємо Івана Пилиповича Ющука – українського мовознавця, педагога, письменника, перекладача і громадського діяча. Він відомий своїм внеском у галузь українського мовознавства як автор підручників і посібників з української мови. Із-поміж наукового доробку І. Ющука помітно виділяється «Практикум з правопису української мови», «Практична стилістика української мови» та «Сучасна українська літературна мова». Його праці спрямовані на популяризацію української мови, розвиток культури мовлення та підвищення грамотності серед українців. Окрім педагогічної та наукової діяльності, Іван Пилипович Ющук також займався активною перекладацькою діяльністю. Він знайомив українське суспільство із творами сербських, хорватських, словенських, лужицьких письменників, зокрема Б. Чопича, Б. Нушича, І. Андрича, М. Матошеця, І. Цанкара, Р. Домановича, С. Сремаца, М. Божича, М. Селімовича, Ф. Бевка, Е. Коша, І. Потрча. Окрім цього, мовознавець здійснив переклад казок народів Югославії та двох сербських народних пісень – «Королевич Марко і орел» і «Одруження сестри Любовича».

І. Ющук активно займався питаннями мовної політики в Україні, захищаючи статус української мови як державної. Здобутки професійної діяльності Івана Пилиповича Ющука мають велике значення для формування мовної культури в Україні та підготовки майбутніх фахівців у галузі філології. Проте, творча спадщина І. П. Ющука залишається малодослідженою, про що свідчить аналіз праць, присвячених життєопису мовознавця. Вивчення внеску Івана Пилиповича Ющука в захист статусу української мови є важливим із декількох причин. Ключовою з-поміж них виокремлюємо необхідність дослідження прогресивних поглядів І. Ющука на важливість збереження та розвитку української мови в умовах московитської агресії, нагальність

усвідомлення українцями національної ідентичності, що уможливить прискорення консолідації нації та подолання лінгвоциду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звернення до культурного спадку українських педагогів актуалізоване необхідністю пошуку ефективних стратегій виховання людини нового покоління, яка здатна цінувати власну державу, мислити категоріями цінностей української нації та розвивати українську мову – носія культурної спадщини та історичної пам'яті народу. У фокусі наукового дослідження виокремлюємо педагогічну творчість Івана Андрійовича Зязюна. У положеннях концепції педагогіки Добра, яку розроблено під керівництвом І. А. Зязюна, чільне місце посідає питання підготовки педагогів, здатних формувати всебічно розвинену, віддану інтересам української держави особистість. Науковці наголошують на необхідності вивчення наукової спадщини академіка, вважаючи напрацювання цінним скарбом для майбутнього нашої держави [1, с. 10].

На важливості історико-педагогічних досліджень у галузі персоналістики, що розкривають внесок непересічних особистостей минулого у розвиток системи освіти України, акцентують дослідницьку увагу Б. Кришук та О. Олицька. Науковці стверджують, що ідеї М. Дарманського про питання управління освітою є актуальними на сучасному етапі й можуть бути використані для підвищення ефективності управління закладами освіти [2, с. 131].

Дослідниця Н. Сабат наголошує на необхідності наукових розвідок про педагогічну творчість Богдана Михайовича Ступарика. Висновок ученого про необхідність кардинальних перемін в організації освіти й виховання підростаючих поколінь – національно свідомих людей, які ідентифікують себе з нацією, вірять в її майбутнє і пишаються минулим, відчують відповідальність

за долю країни, готових працювати для свого народу, а в разі потреби – й до самопожертви в ім'я нації й держави – нині не втратив актуальності [3, с. 248].

У праці В. Опанасенко розкрито деякі особливості професійної діяльності талановитого педагога-просвітника Петра Кузьмича Загайка (1928–2013 рр.) – відмінника народної освіти, ученого-філолога, багатогранна діяльність якого була присвячена збереженню національних культурних цінностей, розвитку української мови та літератури, вихованню свідомих громадян-патріотів України. Здійснений дослідницею аналіз історико-педагогічних джерел свідчить про те, що педагогічна діяльність Петра Загайка не була предметом глибокого вивчення, лиш окремі аспекти педагогічної діяльності науковця висвітлено у публікаціях В. А. Мелешко та Г. І. Радько [4, с. 127].

До когорти забутих, але на щастя, відроджених із небуття, належить ім'я професора І. Чаленка. Публікація В. Міршніченка є першим комплексним науковим дослідженням педагогічного спадку І. Чаленка на теренах України за останні десять років. Аналізуючи наукові праці дослідника, які хронологічно належать дореволюційному періодові, автор називає основні принципи педагогічної діяльності професора І. Я. Чаленка достатньо прогресивними для свого часу й актуальними і нині [5, с. 113].

На думку О. Єрмоленка, вивчення спадщини педагогів минулого є закономірним, оскільки аналіз педагогічних персоналій уможливорює переосмислення історико-педагогічного процесу в Україні, розуміння закономірностей та суперечностей генези вітчизняної системи освіти. Звернення до педагогічної постаті відомого українського вченого та педагога, талановитого організатора наукової роботи, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка УАІН Василя Єгоровича Лобурця (1930–2006) дозволили стверджувати наявність фрагментарних розвідок щодо його персоналії (Л. Булава, Б. Год, Т. Тронько,

С. Шевчук та ін.). Науковець вважає, що багатогранний науково-педагогічний доробок В. Лобурця становить підґрунтя для студіювання актуальних проблем розвитку вищої освіти України в історико-педагогічному вимірі [6, с. 191].

Результати студіювання джерелознавчих матеріалів діяльності І. П. Ющука дозволяють зробити висновок, що, попри активну професійну діяльність вченого та наявність окремих розвідок щодо його персоналії дотепер немає спеціального дослідження педагогічних поглядів і наукової діяльності видатного мовознавця. Життєпис та просвітницька діяльність І. Ющука стали предметом окремих досліджень і публіцистичних есе, приурочених до ювілеїв вченого (С. Омельчук, М. Гуць, І. Пасемко, О. Сливинський, Д. Павличко, Ю. Руденко). Проте недостатньо вивченим залишаються погляди І. П. Ющука щодо ролі української мови в розбудові незалежності України і стратегії мовної політики, що забезпечать консолідацію нації.

Постановка завдання. Отже, мета статті – дослідити погляди І. П. Ющука, що відображають сутність мовної політики в умовах русифікації; на основі інтерпретації його поглядів і думок сформулювати рекомендації, що уможливлять зміцнення статусу української мови в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів (Результати дослідження).

Дослідження проведено на основі онлайн-публікацій і матеріалів інтерв'ю І. П. Ющука, які відомий науковець давав кореспондентам онлайн-видань із 2015 до 2021 року. Матеріали подані в хронологічному порядку. Рекомендації сформульовано на основі роздумів науковця, які враховують ефективні практики українських політиків минулого.

У 2015 році на вебсторінці товариства «Знання» опубліковано статтю І. Ющука «Мова – зброя стратегічна». Автор підкреслює ключову ідею, що мова є не просто засобом комунікації, а важливим інструментом у формуванні

національної ідентичності, захисті держави та забезпеченні її цілісності. Риторика статті правдива й безкомпромісна, вона свідчить про чітке вираження позиції науковця щодо мовного питання. І. Ющук використовує сильні формулювання, що підкреслюють його рішучість та категоричність у захисті української мови.

Описуючи шкоду від «чужих джерел», І. Ющук наголошує, що вони паралізують і збіднюють суспільне мислення корінного народу і прищеплюють йому синдром національної меншовартості [7]. У цій статті виокремлюємо три основні ідеї, які Іван Пилипович пояснював прямолінійно, не маніпулюючи мовою: колоніальний спадок, нездатність користуватися і розуміти прав людини і навязування колоніальною імперією спотвореного розуміння націоналізму. Щодо першого аспекту: на відміну від країн Західної Європи, де національні буржуазії після революцій здобули владу, в Україні політичні та економічні важелі залишилися в руках чужих колонізаторів, ворожих до української мови та культури. Це впливає на сьогоденне суспільство, де досі бояться називати окупантів окупантами і визнавати їхню мову як мову окупантів. Другий аспект відображає реальність сьогодення, коли в Україні інтереси колонізаторів (російськомовних меншин) ставили і все ще ставлять вище, ніж права корінної української нації. Попри відновлення української державності, українська мова та культура залишаються під загрозою. Спотворене розуміння націоналізму Іван Пилипович пояснює помилковим прирівнюванням його до шовінізму. Однак, націоналізм – це захист своєї культури та мови, тоді як шовінізм – це нав'язування чужої мови й культури. Захист національних інтересів, рідної мови й культурної спадщини є обов'язком кожного українця [7].

Із 2015 року, окрім публікації статей, І. П. Ющук також давав інтерв'ю кореспондентам онлайн-видань, поширюючи свої погляди щодо розвитку мовної політики в Україні.

У бесіді з кореспондентом «Вечірнього Києва» С. Ковальновою (листопад 2015 р.) було розглянуто питання реалізації «Концепції розвитку української мови, культури та виховання історичної пам'яті в жителів міста Києва на 2015–2020 роки». Сам факт ухвалення Концепції, у якій йдеться про зміцнення статусу української мови як державної після 25 років незалежності, свідчить про маргіналізацію української мови. Причинами є довготривала русифікація, унаслідок якої значна частина населення в деяких регіонах звикла використовувати російську як основну мову спілкування. підривна політика держави-агресора, у межах якої діяли громадські групи та політичні сили. Вони протистояли українізації, висловлюючи занепокоєння через обмеження їхніх мовних прав. На думку Івана Пилиповича, усебічний розвиток і поширення української мови в усіх сферах суспільного життя міста цілком можливе за умови створення при КМДА комісії з питань української мови. Науковець підкреслює, що ухвалення Концепції не зможе розв'язати мовного питання, якщо буде відсутній контроль за виконанням окреслених завдань із розвитку мови. Іван Пилипович був готовий особисто долучитися до роботи такої комісії і пропонував залучати представників «Просвіти». Він згадував, що в перші роки Незалежності в державних адміністраціях стежили за дотриманням україномовства, проте недостатня політична воля для забезпечення виконання мовного законодавства призвела до послаблення нагляду за дотриманням україномовності. Науковець вважав, що нагляд за мовним питанням мусить бути постійним.

Наступним питанням для обговорення було формальне використання української мови: у закладах освіти на уроках або в державних установах на

нарадах говорять українською, а у повсякденному спілкуванні – російською. І. Ющук вважав, що не має бути в Україні шкіл, в яких усе навчання ведеться тільки іноземною, (російською). На переконання науковця, необхідно зреалізувати єдиний мовний режим у школах. Повинні бути створені всі умови, які сприяли б утвердженню української мови як державної. Чиновник має право бути державним чиновником лише за умови володіння й користування державною мовою. На глибоке переконання Івана Пилиповича, основна роль у мовному вихованні має належати пресі. Він наводить приклад Павла Скоропадського, який, ставши гетьманом України 29 квітня 2018 року, наступного дня закрив усі російськомовні газети. «В Україні, – констатує Іван Пилипович, – «засилля російськомовної преси, яку навіть роздають безкоштовно. Звісно, люди беруть, бо дармове, але забувають, що безкоштовна їжа тільки в пастках» [8].

Через рік, в інтерв'ю з М. Глуховським від 9 листопада 2016 р. було порушене питання про тенденцію до погіршення мовної ситуації в Україні. Визнаючи поступову втрату статусності української мови, Іван Пилипович наголошував на нездатності українців захищати свої права через надмірну доброту й співчуття до інших. Учений був глибоко переконаний, що державною має бути лише одна мова, а оскільки створено державу Україну, то відповідальніть кожного українця захищати українську мову й українську культуру [9]. У бесіді науковець згадує статтю «Майбутнє України» у виданні «Слово Просвіти» (випуск за 1 вересня 2016 року), в якій непошану до української мови, а також неправомірне використання російської мови в закладах освіти називає злочином і диверсією проти українського народу. Зі свого боку він і його однодумці роблять все можливе для того, щоб запобігти погіршенню мовної ситуації: ведеться робота з удосконалення закону про державну мову і мови інших національностей, а також розроблення програми

утвердження української мови в Україні. Іван Пилипович чітко розумів політичну ситуацію: преса, яку вважав найважливішою зброєю, перебувала у власності олігархів, які в абсолютній більшості не є українцями. Їм були байдужі не лише українська мова і культура, а й навіть український народ. Вони ставили собі за мету отримання прибутку й панування в середовищі засобів масової інформації [9].

Надзвичайно шкідливим вважає Іван Пилипович «знецінення» мовного питання і маскування його пріоритетності першорядними потребами війни, що була розв'язана московитами проти України у 2014 році. Науковець вважає, що мова є першорядною причиною, через яку розпочалася війна. За умови знищення мови Україна втратить суверенність і стане колоніальним придатком росії. У жодній цивілізованій країні не допускають зневажливого ставлення до державної мови та використання її як чогось другорядного. Наприклад, якщо на радіо керівник помічає, що диктор відходить від літературних норм, він одразу викликає його і чітко наголошує: або ви виправляєтесь, або нам такий працівник не потрібен. Загальновідомо, що засоби масової інформації виконують важливу функцію утвердження державної мови [9].

15 листопада 2017 року в бесіді з кореспондентом «Главкому» Н. Малиновською було порушене питання націоналізму – чому знижується популярність української мови попри здатність багатьох українців спілкуватися українською. Відповідь на це питання І. Ющук убачає у відсутності в українців національної гордості. Виховання в молодого покоління гордості за націю має здійснюватися на прикладах найкращих рис українського народу – розумі, творчому мисленні, працьовитості. Необхідно також змінювати негативну конотацію термінів «націоналізм», «націоналіст» через їхню сутність і популяризацію їхнього розуміння в суспільстві. Слід акцентувати увагу на тому, що націоналізм може бути різним. Продовжуючи думку Івана

Пилиповича, ми наводимо приклад «громадянського націоналізму», що полягає в єдності та співпраці громадян незалежно від їхнього етнічного походження, задля підтримання спільних цінностей і спільного прагнення розвитку нації. Важливо пояснювати, що націоналізм в історичному контексті для багатьох націй означав боротьбу за свободу, незалежність і самовизначення, а не пригнічення інших народів. Потрібно популяризувати приклади позитивного впливу націоналізму, коли він сприяв культурному відродженню, розвитку національної ідентичності та побудові сильної держави. Варто включати в навчальні програми матеріали, які акцентують увагу на різних формах націоналізму, їхніх проявах та впливі на розвиток суспільства.

Чітке розуміння кореляції успішності розв'язання мовного питання й ухвалення політичних рішень бачимо в розмірковуваннях Івана Пилиповича про ухвалений антидержавний та антиконституційний закон Колесніченка – Ківалова. Цей закон, який був продиктований окупаційними силами, сприяв анексії Криму. І. Ющук вважав, що насправді мовне питання не свідчить про розкол в суспільстві, а є індикатором антиукраїнської політики керівників нашої держави.

Незрозумілим І. Ющук вважає ухвалення Закону «Про державну службу» лише в 2017 році, що регламентує обов'язкове складання іспиту на знання української мови державними службовцями. Такий закон був на часі на початку здобуття незалежності, проте знадобилося довгих 26 років для усвідомлення значення володіння державною мовою особами, які працюють на державу. І. Ющук попереджав, що для утвердження української мови в державних установах необхідно впроваджувати жорстке дотримання законодавства і вимагати від посадовців, зокрема міністрів та депутатів, користування державною мовою. Безкомпромісне виконання мовного законодавства є ключем до зміцнення державного суверенітету та правопорядку. Немає

«малих» чи «великих» порушень закону: усі вони мають серйозні наслідки для розвитку держави та суспільства [10].

Важливим для розуміння мовного питання є бачення Івана Пилиповича шляхів збалансування освіти національних меншин в Україні. Розмірковуючи над причинами напруги навколо Закону «Про освіту» (2017 р.) з боку угорських посадовців, І. Ющук вважає, що це пов'язано з прагненнями анексії Закарпаття. Лідери Угорщини ставлять за мету не допустити інтеграції угорців, які проживають в Україні, в українське суспільство. Вони хочуть, щоб угорська громада залишалася орієнтованою на свою історичну батьківщину, щоб молодь продовжувала поповнювати їхній ринок праці та навчалася в Угорщині, приносячи прибуток державі. Отже, їхні дії продиктовані не лише національною солідарністю, а передусім егоїстичними інтересами. Якби підхід був справедливим, угорці, які проживають в Україні, повинні б володіти як своєю рідною мовою, так і державною мовою країни, у якій живуть. На думку І. Ющука, угорські лідери не хочуть, щоб їхні співвітчизники в Україні були повноцінними громадянами, а навпаки, прагнуть створити для них відчуття відчуженості. Закон «Про освіту» насправді передбачає дуже виважений та толерантний підхід до національних меншин, сприяючи їхній інтеграції в українське суспільство. Це відповідає вимогам Міжнародної рамкової конвенції про права національних меншин. Івану Пилиповичу було незрозуміло, чому українські керівники виправдовуються перед угорськими та іншими шовіністичними силами, замість того, щоб спиратися на міжнародне право. У Гаазьких рекомендаціях щодо освіти чітко зазначено, що освіта має бути двомовною. Наразі на Закарпатті є села, де люди взагалі не розуміють української. Це неприпустиме явище, так не повинно бути. У контексті вищезазначеного згадаймо закон «Про громадянство», згідно з яким новий

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

громадянин повинен скласти іспит на знання мови. Проте, на жаль, в Україні часто ігноруються власні закони.

Розв'язання цього питання науковець пропонує через чітке дотримання паритету. Паритет – це рівність або баланс між сторонами в певних питаннях. У контексті мовної політики паритет полягає в тому, що кожна сторона має рівні права і можливості щодо використання своєї мови. Наприклад, коли йдеться про українсько-польські відносини, обидві країни створюють однакову кількість шкіл з українською та польською мовами відповідно, забезпечуючи рівний доступ до освіти для обох мовних спільнот. У випадку згаданого прикладу, поляки відкрили п'ять шкіл із українською мовою, а Україна – п'ять із польською. Це і є приклад паритету, коли обидві сторони забезпечують однакові умови для своїх громадян. Однак проблема виникає, коли такий паритет порушується, як це сталося в Угорщині та Румунії, де значно скоротили кількість україномовних шкіл. Це свідчить про те, що в таких випадках паритету не дотримуються, що, як наслідок, негативно впливає на розвиток національних спільнот та їхні права.

Угорщина, попри значну українську громаду, не має жодної українськомовної школи. Вони ігнорують міжнародні зобов'язання, тоді як Україна змушена їх виконувати. Це свідчить про нерівноправне ставлення до України, яке ґрунтується на зверхньому ставленні до нашої держави. Українські політики не ставлять себе на той рівень, на якому повинні бути. Україна не є слабкою державою, ми маємо власну національну гордість, проте в нашому суспільстві досі панують стереотипи, що говорити про національну гордість означає бути «буржуазним націоналістом». І. Ющук закликає подолати страх перед поняттям «націоналізм», оскільки націоналізм не є тотожним із шовінізмом, суть якого полягає у пропагуванні переваги одного народу над іншими. Справжній націоналіст поважає права інших народів на збереження

своєї культури і мови, проте така людина ніколи не буде применшувати ролі рідної мови, історії та культурних надбань своєї держави.

І. Ющук рекомендує використати 12 пункт резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи щодо Закону «Про освіту» для забезпечення захисту прав українців, які проживають за кордоном. Держава має бути сильною, звертатися до міжнародних організацій і порушувати питання про утиски української мови та культури за межами України, посилаючись на цей пункт як на обґрунтування необхідності дотримання прав національних меншин. Україна може вимагати створення сприятливих умов для розвитку української мови в інших країнах, апелюючи до міжнародних норм та принципів захисту національних меншин.

У питанні про стратегії українізації Іван Пилипович рекомендує провадити збалансовану політику, тобто поєднувати чіткі законодавчі норми з ефективним освітнім процесом. Українізація повинна починатися з освіти: заклади загальної середньої та вищої освіти мають бути ключовими майданчиками для поширення та популяризації української мови. Однак важливо, щоб виконання законодавчих норм було не просто «побажанням», а підкріплювалося реальними механізмами контролю та стимулювання. Як приклад, Україна може запровадити жорсткіші санкції за порушення мовного законодавства, аналогічні тим, що діють у деяких європейських країнах [10].

В одному з останніх інтерв'ю із Н. Антонюк, кореспондентом «Українського інтересу», Іван Пилипович надзвичайно радів ухваленню Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Він уважно ознайомився з цим нормативно-правовим актом, перечитав його від початку до кінця й навіть підготував короткий виклад, який розповсюдив. Мовознавець уважав, що всі положення Закону є надзвичайно важливими, оскільки вони доповнюють одне одного. Цей документ має на меті забезпечити, щоб кожен, хто проживає в Україні, володів державною мовою. У цьому

науковець не вбачав дискредитації або приниження когось, а лише гарантію українцям реалізувати конституційне право – жити в державі, у якій українська мова є державною мовою. Іван Ющук вважає, що для реалізації закону необхідно забезпечити контроль за його дотриманням. Він навів яскравий приклад, що ілюструє порушення законодавства: на тридцятому році незалежності в деяких закладах освіти продовжують викладати російською мовою [11].

Мовознавець був переконаний у тому, що українізація суспільства повинна відбуватися ще зі школи. Молоде покоління має чітко усвідомлювати колосальну роль української мови в нашому житті. Науковець зазначав, що «у мові відбивається менталітет нації. Своя рідна мова підсилює інтелект. Люди мають відчутти, що українська мова в Україні престижна, що це не мова якогось дріб'язкового народу, а у цій мові велика культура і ця мова давня» [12]. І. Ющук неодноразово підкреслював, що панівною нацією в Україні є українці, а не національні меншини. Науковець був переконаний, що «не українці в своїй державі мають пристосовуватися до національних меншин, а навпаки, якщо ті, бодай поважають людей, серед яких вони живуть» [13].

Варто чітко усвідомити, що мова – це найбільше духовне багатство кожної країни. Україна повинна забезпечити всебічний розвиток державної мови й постійно дбати про її гармонійне функціонування. Цілком погоджуємося з думкою мовознавця про те, що «у кожної людини, крім особистих прав, є ще обов'язок перед суспільством, у якому вона живе. У державі, крім приватних інтересів окремих груп, є ще й довготривалі загальнонаціональні інтереси» [14, с. 53].

Сьогодні наша держава перебуває в часі визвольної війни зі своїм одвічним ворогом. Упродовж століть наші предки, незважаючи на всі перешкоди й утиски, виборювати своє право на вільне життя в незалежній

Україні. Чи маємо ми право відступитися від цієї мети зараз? Чи маємо ми право перестати боротися? Чи маємо ми право нівелювати мову – серце нашої нації? Ми твердо переконані: ні, не маємо. Україна буде існувати як держава до тих пір, поки суспільство буде відстоювати її географічний і лінгвістичний кордон, поки нам буде не однаково. Говорити українською – означає бути господарем на своїй, Богом даній, землі. «Не можна складати рук і заспокоєно чекати від когось манни небесної. Кожен в міру своїх сил і можливостей має працювати заради розбудови справді української держави, заради її добробуту й культурного піднесення», – зазначав І. Ющук [15, с. 635]. Ми маємо бути гідними нащадками своїх славних предків і повинні докласти всіх зусиль задля того, аби прийдешні покоління знали історію свого народу, пишалися його культурою, плекали рідну мову й у всіх сферах життя послуговувалися нею.

Висновки. Отже, на основі теоретичного аналізу статей і бесід з І. П. Ющуком досліджено погляди мовознавця на розвиток і сутність мовної політики в умовах незалежності держави. Виокремлено три ключові теми, до яких І. П. Ющук звертався в кожній бесіді, починаючи із 2015 року: колоніальний спадок України та його деструктивний вплив на формування сучасної української нації; слабка політична воля державних діячів і пересічних українців у захисті права на спілкування українською мовою, спотворене розуміння націоналізму. На основі інтерпретації поглядів і думок науковця сформульовано рекомендації, що уможливають зміцнення статусу української мови в Україні. Йдеться про посилення контролю за виконанням мовного законодавства. Іван Ющук наголошує, що одне з ключових завдань у мовній політиці – це забезпечення контролю за дотриманням законів, які підтримують використання української мови в державних установах, освіті та ЗМІ; чіткий мовний режим у школах: науковець виступає за впровадження єдиного мовного режиму в освітніх закладах, де використовують українську мову як основну

мову навчання, без винятків; підтримка медіа: для популяризації української мови мовознавець наводить приклад Павла Скоропадського, який закрив російськомовні видання. Він пропонує аналогічні дії для зменшення впливу російськомовної преси в сучасній Україні, включаючи обмеження її розповсюдження; протидія русифікації в ЗМІ: одним із шляхів захисту української мови Іван Ющук вважає підтримку україномовної журналістики та боротьбу з безкоштовною роздачею російськомовної преси, яка має значний негативний вплив на формування суспільних настроїв; підвищення національної гордості: мовознавець акцентує увагу на вихованні гордості за українську мову та культуру через освіту та медіа, а також на зміні ставлення до терміну «націоналізм», популяризуючи його позитивні аспекти; збалансований підхід до мовної політики: для досягнення цього він пропонує посилити контроль і застосовувати реальні санкції за недотримання мовного законодавства; міжнародна підтримка української мови: науковець закликає використовувати міжнародні норми та угоди для захисту українців за кордоном і наполягає на дотриманні паритету в міждержавних відносинах щодо мовних питань; освітня інтеграція національних меншин: І. П. Ющук підтримує двомовну освіту для національних меншин, з акцентом на вивченні державної мови, що сприяє інтеграції меншин у суспільство.

Список використаних джерел

1. Цюняк О. П., Копчук-Кашецька М. С. Світоглядні ідеї Івана Андрійовича Зязюна у професійному становленні вчителя нової української школи. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 2 (179). С. 8–10. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/127304/123969>
2. Кришук Б., Олицька О. Управління освітою в контексті наукових поглядів М. Дарманського. *Молодь і ринок*. 2022. № 7–8 (205–206). С. 145–152.

3. Сабат Н. В. Громадянське виховання покликане сприяти формуванню соборності України (Б. М. Ступарик про громадянське виховання сучасної молоді)
4. Опанасенко В. Педагогічна діяльність Петра Кузьмича Загайка (1928 – 2013 рр.). *Педагогічні науки*. 2018. № 72. С. 127–131.
5. Мірошніченко В. Морально-етичні аспекти педагогічної діяльності викладача Полтавського ІНО І. Я. Чаленка. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 111–114.
6. Єрмоленко О. Педагогічна постать В. Лобурця в історикопедагогічному вимірі. *Педагогічні науки*. 2021. № 78. С. 191–195.
7. Іван Ющук: Мова — зброя стратегічна. (2015 р.) URL: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/suspilstvo/824-ivan-yushchuk-mova-zbroya-strategichna>
8. Ковальова С. Іван Ющук: У державі має бути мовна цензура. 13 листопада 2015 р. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/1469/>
9. Глуховський М. «Мовознавець Іван Ющук: Піддаватися на те, що російськомовні теж стояли на Майдані, не варто», від 9 лист. 2016 р.
10. Малиновська Н. Мовознавець Іван Ющук: У Німеччині багато турків, але німці не переходять на турецьку мову. 15 листопада 2017 р. <https://glavcom.ua/interviews/movoznavec-ivan-yushchuk-u-nimechchini-bagato-turkiv-ale-nimci-ne-perehodyat-na-turecku-movu-451850.html>
11. Антонюк Н. Іван Ющук: Українська мова скріплює людей та вселяє довіру один до одного. 29 вересня 2020 р. <https://uain.press/interview/1346736-1346736>
12. Іван Ющук: Люди мають відчутти, що українська мова престижна. 9 листопада 2017 р. <https://uain.press/blogs/577668-577668>

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

13. Іван Ющук: Україна – держава українців, а не національних меншин... 31 травня 2020 р. <https://ukrsvit1.com.ua/kultura/vykhovannia-j-osvita/ivan-iushchuk-ukraina-derzhava-ukraintsiv-a-ne-natsionalnykh-menshyn.html>
14. Ющук І. Українська мова – державна. *Дивослово*. 2021. № 3. С. 49 – 54.
15. Павличко Д. В. Спогади. У 6 томах. Том 5. К.: Ярославів Вал. 2019. 712 с.